

Nr 81

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående organisationen av länsstyrelsernas datamaskinanläggningar; given Stockholms slott den 28 mars 1969.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändrad organisation av länsstyrelsernas datamaskinanläggningar för folkbokförings- och uppbördsverksamheten. Förslaget innebär att man skall övergå till ett enhetligt maskinsystem av fabrikat DATASAAB. Vidare förordas att antalet anläggningar skall minskas i syfte att anpassa maskinkapaciteten till föreliggande behov. Anläggningarna avses skola förhyras. Övergången till det enhetliga maskinsystemet beräknas äga rum under första kvartalet 1970.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28 mars 1969.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *organisationen av länsstyrelsernas datamaskinanläggningar* och anför.

Inledning

Centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden (CFU) har lagt fram förslag om övergång till ett enhetligt maskinsystem vid länsstyrelsernas datamaskinanläggningar och om en minskning av antalet sådana anläggningar. Nämnden har i ärendet samrått med statskontoret, som har anslutit sig till förslaget. Två ledamöter av statskontorets styrelse har dock reserverat sig mot statskontorets beslut. Den ene reservanten har därvid framhållit att det ännu är för tidigt att dra negativa slutsatser om möjligheterna att belägga datamaskinanläggningarna med externa uppdrag och att man därför bör dröja ytterligare något år med ett beslut om minskning av antalet anläggningar. Den andre reservanten har förordat en snabbutredning om grundvalarna för ett framtida befolkningsregister innan beslut fattas om anskaffning av nya maskiner.

Samtliga länsstyrelser har beretts tillfälle att yttra sig över CFU:s framställning. Yttranden har inkommit från länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

1963 års principbeslut om automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten

Riktlinjerna för den nuvarande organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet drogs upp i prop. 1963: 32 och godkändes sedermera av riksdagen (SU 41, rskr 101).

I propositionen föreslogs bl. a. att automatisk databehandling (ADB) skulle införas som hjälpmedel inom folkbokföringen och för arbetet med bl. a. uppbörd och redovisning av de direkta skatterna. Till grund för propositionen låg två betänkanden som avgetts av uppbördsorganisationskommittén, nämligen Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet (SOU 1961: 4) och Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet, Del II, Datamaskiner hos länsstyrelserna (SOU 1962: 18).

Beträffande den organisatoriska utformningen av ADB-systemet för folkbokföring och skatteuppbörd föreslog uppbördsorganisationskommittén i sitt första betänkande att en central datamaskinanläggning skulle anskaffas. På denna skulle maskinbearbetningar för folkbokföring och uppbörd kunna ske för hela riket. Som alternativ till rikssystemet redovisade kommittén summariskt två andra lösningar. Den ena innebar att i princip varje länsstyrelse skulle utrustas med en datamaskinanläggning (länsystem) och den andra att endast ett begränsat antal länsstyrelser skulle få sådana anläggningar (regionsystem). Kommittén förordade rikssystemet, eftersom detta från kostnadssynpunkt ställde sig mera förmånligt än de andra systemen.

Förslaget att samla datamaskinutrustningen i en riksanläggning kritiserades hårt av åtskilliga remissinstanser, främst länsstyrelserna. Dessa ansåg det olämpligt och riskabelt att sända material av olika slag mellan länsstyrelserna och det centrala maskinorganet. Man pekade också på att länsstyrelserna i sitt löpande arbete skulle bli beroende av central bearbetning. Vidare framhölls att det allmänt sett skulle vara en fördel för länsstyrelserna att disponera över en egen datamaskinanläggning.

Mot bakgrunden av remisskritiken mot ett rikssystem fick kommittén i uppdrag att utarbeta förslag till ett i viss mån modifierat länsystem. Det förslag som då utarbetades innebar, att 20 län (inklusive Stockholms stad) skulle förses med datamaskiner. För återstående fem län, nämligen Uppsala, Gotlands, Blekinge, Hallands och Jämtlands län, skulle datamaskinbearbetningarna få utföras i ett närbeläget län. Anledningen härtill var den genomsnittligt låga beläggning som eljest skulle uppkomma på maskinerna i de nämnda fem länen.

I propositionen framhölls att det sett från snävt ekonomisk synpunkt

inte rådde någon tvekan om att ett rikssystem skulle ställa sig fördelaktigare än ett länssystem för den närmaste framtiden. Mot detta fick å andra sidan ställas de nackdelar som låg i att länsstyrelserna i sitt löpande arbete skulle bli beroende av riksanläggningen och de transporter av material som denna organisation skulle ge upphov till. Även decentraliseringssträvandena inom förvaltningen talade för ett länssystem. Ett skäl för att utrusta länen med egna datamaskinanläggningar var även att dessa anläggningar då bedömdes kunna bli belagda med åtskilliga statliga och kommunala uppgifter inom en inte alltför avlägsen framtid. Ett regionsystem ansågs inte böra komma ifråga, eftersom nackdelarna i en sådan organisation skulle bli i stort sett desamma som i ett rikssystem. Med dessa utgångspunkter förordades i propositionen en organisation med datamaskiner i princip enligt länssystemet.

I fråga om antalet länsanläggningar framhölls i propositionen att det i och för sig vore en fördel om samtliga länsstyrelser kunde få egna datamaskiner. De skulle därigenom få samma organisatoriska struktur och samma möjligheter att tjäna som serviceanläggningar åt myndigheter och enskilda inom länet. Verksamheten för folkbokföring och skatteuppbörd motiverade emellertid inte anskaffning av datamaskiner till de minsta länen. Dessa län förutsattes skola förses endast med hålkortsutrustning. För datamaskinbearbetningen skulle de repliera på annat län. Samtliga anläggningar var avsedda att i första hand användas för verksamheten på folkbokförings-, taxerings- och uppbördsområdet. Man utgick dock från att maskinerna skulle komma att utnyttjas även för andra, främst statliga och kommunala, arbetsuppgifter.

Frågan om maskinsystem för länsanläggningarna hade ägnats en synnerligen omfattande och noggrann utredning av uppbördsorganisationskommittén. Fem datamaskiner hade jämförts och bedömts, nämligen ICT 1301, IBM 1401, RCA 301, SAAB D 21-P och BULL G 30. Utifrån ett flertal bedömningsgrunder förordade kommittén IBM 1401. I fråga om SAAB D 21-P framhöll kommittén att denna maskin visserligen i tekniskt kapacitetshänseende kunde bedömas vara klart överlägsen de övriga maskinsystemen men att den då ännu inte nått utprovningstadiet. Den uppfyllde därför inte det krav på praktisk driftserfarenhet som enligt kommittén var en förutsättning för att ett maskinsystem skulle kunna komma i fråga.

Vid remissbehandlingen kom vissa andra synpunkter fram utöver dem som kommittén hade lagt på maskinvalsfrågan. Några remissinstanser framhöll sålunda önskvärdheten av att man om möjligt valde datamaskiner av svensk tillverkning, eftersom ett sådant val skulle få avgörande betydelse för möjligheterna att utveckla en svensk datamaskinindustri av hög klass.

I fråga om valet av maskinsystem framhölls i propositionen att principiella skäl kunde anföras mot att näringspolitiska aspekter av det slag som återopats av vissa remissinstanser tillmättes en utslagsgivande betydelse. Staten borde dock vid avgörande av ett upphandlingsärende beakta dess inverkan på konkurrensläget. Denna synpunkt vägde tungt, eftersom staten då var och även i framtiden kunde väntas bli en av de största beställarna av datamaskiner. Staten borde sålunda undvika att ge dominans åt ett enda maskinfabrikat vid anskaffning av ett så stort antal maskiner, som det här var fråga om. Detta talade för att man skulle ha ett system med flera maskinfabrikat.

Ett blandat system bedömdes medföra även andra fördelar. Erfarenheter på bred basis från olika maskintyper skulle kunna utvinnas, jämföras och nyttiggöras vid olika myndigheters framtida maskinval. Dessa erfarenheter skulle bli särskilt representativa, eftersom de skulle grunda sig på ett flertal anläggningar med helt överensstämmande arbetsuppgifter. Vidare skulle möjligheterna till samarbete mellan olika system, särskilt i fråga om datautbyte, kunna få en allsidig belysning och bli av värde för såväl statsförvaltningen som kommunerna och det enskilda näringslivet.

Å andra sidan framhölls det i propositionen att man givetvis inte kunde bortse från att ett blandat system innebar vissa olägenheter. Sålunda måste särskilda anordningar vidtas för att tillgodose behovet av integration i databehandlingshänseende såväl inom folkbokförings- och uppbördsväsendet som när det gällde med detta samarbetande organ. Vidare skulle det blandade systemet leda till ett utökat system- och programmeringsarbete, något som i varje fall till en början skulle medföra en viss ökning av personalinsatserna inom den centrala organisationen. Dessa förhållanden och de rådande knappa personalresurserna på ADB-området gjorde att man vid valet av ett blandat system måste begränsa sig till att utnyttja två maskinfabrikat.

Med hänsyn till de skäl som kunde återopas för och emot ett system med olika maskinfabrikat förordades i propositionen att IBM- och SAAB-maskiner skulle ingå i det blandade systemet. I fråga om fördelningen mellan de båda fabrikaten framhölls att ytterligare erfarenheter borde avvakta innan den slutliga fördelningen gjordes och att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma den närmare fördelningen mellan de två maskinsystemen.

När det gällde frågan om maskinutrustningen skulle köpas eller hyras, framhölls i propositionen att starka skäl talade för att maskinerna förhyrdes med optionsrätt till köp. Vilken lösning som skulle väljas borde dock få bli beroende av förhandlingarna med maskinföretagen.

Nuvarande datamaskinanläggningar

Den nuvarande ADB-organisationen för folkbokförings-, taxerings- och uppbördsverksamheten har byggts ut i enlighet med de riktlinjer för vilka redogjorts i det föregående. Med stöd av riksdagens bemyndigande har staten tecknat avtal om förhyrning av sammanlagt tolv anläggningar av fabrikat IBM 360/30, som ersatt maskinsystemet IBM 1401, och åtta anläggningar av fabrikat DATASAAB D 21. Av de nuvarande anläggningarna levererades en i oktober 1964, en i februari 1966 och övriga under tiden november 1966—augusti 1967.

Fördelningen av datamaskinerna på olika län och befolkningsunderlaget i dessa framgår av följande sammanställning.

Län med datamaskin-anläggning	Annat län som repli- erar på anläggningen	Maskinfabrikat	Sammanlagd folkmängd 31.12. 1967
Stockholms.....	—	IBM	1 418 000
Södermanlands	—	SAAB	244 000
Östergötlands.....	—	SAAB	370 000
Jönköpings.....	Hallands	SAAB	485 000
Kronobergs	Blekinge	SAAB	318 000
Kalmar	—	SAAB	236 000
Kristianstads.....	—	SAAB	265 000
Malmöhus	—	SAAB	688 000
Göteborgs och Bohus ..	—	IBM	685 000
Älvsborgs	—	SAAB	392 000
Skaraborgs.....	—	IBM	254 000
Värmlands	—	IBM	287 000
Örebro	Gotlands	IBM	327 000
Västmanlands	Uppsala	IBM	447 000
Kopparbergs	—	IBM	281 000
Gävleborgs.....	—	IBM	295 000
Västernorrlands.....	Jämtlands	IBM	407 000
Västerbottens	—	IBM	235 000
Norrbottnens	—	IBM	261 000

För konvertering mellan IBM- och SAAB-band har anläggningen i Linköping försetts med särskild konverteringsutrustning.

Maskinerna förhyrs med optionsrätt till köp. Denna innebär att ca hälften av den erlagda hyran avräknas från köpeskillingen, om maskinerna sedermera köps. Optionsrätten upphör för både IBM- och SAAB-maskinerna under våren 1969. Vid köp efter optionstidens utgång får beträffande IBM-maskinerna ca hälften av första årets hyra och beträffande SAAB-maskinerna ca 30 % av den till den 1 april 1969 inbetalda grundhyran inräknas i köpeskillingen. Om optionsrätten inte utnyttjas i fråga om IBM-maskinerna, skall staten betala en optionsavgift om sammanlagt 232 000 kr.

Hyresavtalens första giltighetstid är för IBM-maskinerna två år räknat

från leveransdagen och för SAAB-maskinerna fyra år från leveransen, dock längst intill utgången av första kvartalet 1971. Uppsägningstiden är där- efter tre månader för IBM-maskinerna. För SAAB-maskinerna förlängs hy- restiden med ett år i sänder, om inte avtalet sägs upp senast tre månader före den löpande avtalsperiodens utgång.

CFU:s förslag

CFU erinrar om att skälen för att man anskaffade datamaskiner av två olika fabrikat var att man därigenom skulle få en konkurrensstimulerande effekt, erfarenheter för framtida maskinval och belysning av möjligheter- na till datautbyte mellan olika system. Dessa fördelar med två fabrikat har enligt CFU utvunnits nu. Däremot står nackdelarna kvar och har t. o. m. ökat i styrka. De dubbla maskinsystemen medför sålunda bl. a. krav på särskild konverteringsutrustning och ett ökat system- och programme- ringsarbete. Merkostnaderna för extra systemarbete, programmering m. m. beräknas uppgå till ca 700 000 kr. om året för de arbetsuppgifter som CFU svarar för. Härtill kommer motsvarande merkostnader för andra riksom- fattande arbetsuppgifter som utförs på länsanläggningarna.

Det nuvarande blandade maskinsystemet omfattar tolv IBM 360/30 och åtta DATASAAB D 21. CFU har jämfört kostnaderna för detta system med motsvarande kostnader för ett ensartat system, bestående antingen av sam- manlagt 20 IBM 360/30 och IBM 360/25 eller av 20 DATASAAB D 21, utrus- tade med bandstationer för halvtums magnetband. I fråga om vart och ett av de tre systemen har kostnaderna beräknats dels för det fall att staten hyr samtliga maskiner i resp. system, dels enligt ett alternativ som innebär att de befintliga maskinerna köps in med utnyttjande av optionsrätten medan de tillkommande maskinerna i förekommande fall hyrs. I fråga om IBM-systemet har kostnaderna beräknats för den maskinkombination som blir billigast i resp. fall. Systemet har sålunda förutsatts bestå av fyra IBM 360/30 och 16 IBM 360/25 i det förra fallet och av tolv IBM 360/30 och åtta IBM 360/25 i det senare fallet. Avskrivningstiden har vid kostnadsberäk- ningarna satts till fem år. Denna tid har bedömts motsvara den återstående ekonomiska livslängden för ifrågavarande system. Maskinerna har vidare förutsatts sakna restvärde vid utgången av avskrivningstiden. I kostnaderna för de två alternativ som avser det blandade maskinsystemet har inräk- nats 700 000 kr. utgörande merkostnaden hos CFU för programmering m. m.

Av jämförelsen framgår att en fortsatt förhyrning av maskinerna i det nuvarande blandade systemet är det alternativ som ställer sig dyrast. Hur övriga alternativ ställer sig i förhållande härtill, om man räknar med en kalkylränta av 8 %, framgår av följande sammanställning.

Maskinsystem	Total kostnadsminskning per år	
	Hyra av samtliga 20 maskiner Milj. kr.	Köp av befintliga maskiner i resp. system och hyra av tillkom- mande maskiner Milj. kr.
Nuvarande blandade system	—	2,0
IBM	1,0	2,1
SAAB	2,2	2,4

Med den redovisade sammansättningen av maskinsystemen kan kapaciteten för SAAB-systemet beräknas vara omkring dubbelt så stor som för IBM-systemet. I kostnadsjämförelsen ingår dock inte någon värdering av förefintlig överkapacitet.

För flertalet datamaskinanläggningar används numera magnetband med samma teckenrepresentation som de band som används till IBM 360. Magnetbanden till DATASAAB D 21 har emellertid en annan teckenrepresentation. För magnetbandskommunikation mellan DATASAAB D 21 och datamaskiner av annat fabrikat behövs därför en särskild maskinbearbetning för omredigering av bandinnehållet (bandkonvertering). Detta är en klar nackdel med SAAB-systemet. Bandkonverteringen kan dock utföras på varje maskinanläggning, som är utrustad med bandstationer för halvtumsband. Arbetet torde inte bli särskilt omfattande. Maskinkapaciteten för SAAB-systemet har därför bedömts vara fullt tillräcklig för att klara denna ytterligare beläggning. SAAB erbjuder sig ändå att som kompensation för dessa extra maskinbearbetningar byta ut en D 21-anläggning mot en kapacitetsstarkare D 22-anläggning utan extra kostnad, om minst sex DATASAAB D 21 beställs utöver de nuvarande åtta maskinerna.

IBM har lämnat ett alternativt förslag till ett renodlat IBM-system. Förslaget innebär att en kapacitetsstark maskinanläggning, bestående av tre IBM 360/40 med vardera tio snabba bandstationer, placeras centralt. På länen skulle finnas sammanlagt 20 IBM 360/20 utrustade enbart för konvertering av hålkort till magnetband samt utskrift av längder, debetsedlar o. d. från magnetband. All registervård skulle ske centralt. Dataöverföring mellan länsanläggningarna och centralregistren skulle ske genom översändande av magnetband. Årshyran för ett sådant system har av IBM beräknats bli ca 3 milj. kr. lägre än för det system bestående av fyra IBM 360/30 och sexton IBM 360/25, som redovisats i den förut lämnade sammanställningen.

Den av IBM skisserade organisationen för registerföring och produktframställning har enligt CFU vissa förtjänster. Ett genomförande av förslaget skulle emellertid innebära en väsentlig ändring av den nuvarande organisationen för registerföring och informationsutbyte. Det skulle kräva betydande omläggningar av systemrutiner och program för maskinbearbet-

ningarna. Åtskilliga detaljändringar av nuvarande folkbokförings-, uppbörds- och taxeringsförfattningar med tillämpningsföreskrifter skulle också bli nödvändiga. Länsstyrelsernas datamaskiner skulle i stort sett inte kunna användas för andra ändamål än de nämnda uppgifterna inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten. En så väsentlig ändring av maskinutrustningen, som det skulle bli fråga om, måste enligt CFU leda till att hela frågan om maskinfabrikat prövas om.

CFU är inte beredd att nu förordna mera omfattande omläggningar av ADB-systemet och den härför uppbyggda organisationen. Frågan om vilket ADB-system som framdeles bör komma till användning kommer nämnden att utreda. Hur detta system bör utformas kan ännu inte anges. CFU finner det dock sannolikt att det kommer att vara utformat på annat sätt och bygga på annan maskinutrustning än det system som nu har föreslagits av IBM. Med hänsyn till utvecklingen inom de administrativa och tekniska områdena räknar CFU med att en mera väsentlig omläggning av det nuvarande ADB-systemet blir aktuell om ca fem år.

CFU konstaterar att ADB-systemet inom folkbokförings- och uppbördsområdet är både omfattande och högintegrerat. Det ställer därför synnerligen stora krav på central ledning och tillsyn. De dubbla maskinsystemen ökar dessa krav och försvårar CFU:s driftsledande funktioner. Med anledning härav är det från nämndens synpunkt synnerligen angeläget att övergång sker så snart som möjligt till ett ensartat maskinsystem. Såväl IBM 360 som DATASAAB D 21 har visat sig väl lämpade för de arbetsuppgifter det här gäller. Ekonomiska skäl talar enligt nämnden för att det ensartade systemet bör vara DATASAAB D 21.

Skillnaden i kostnadshänseende mellan köp och hyra är låg. Utvecklingen inom datamaskinområdet är mycket snabb. Under sådana förhållanden kan det enligt CFU:s mening inte vara lämpligt att nu binda sig vid en så stor kapitalinvestering som ett köp av maskinerna skulle innebära. Maskinerna bör således förhyras även i fortsättningen. Övergången till ett enhetligt maskinsystem, som omfattar förhyrda SAAB-maskiner, beräknas i och för sig medföra en kostnadsminskning av ca 2,2 milj. kr. för år, om man utgår från ett oförändrat antal datamaskiner.

Maskinbeläggningen är relativt låg på flera länsanläggningar även under högbelastningsperioder. Att folkbokföringen och uppbörden skulle ge en låg beläggning förutsågs redan när beslutet fattades om maskinanskaffningen. Däremot har maskinbeläggningen för arbetsuppgifter utanför det egentliga folkbokförings- och uppbördsarbetet blivit lägre än man tidigare hade anledning förmoda. Detta sammanhänger dels med den snabba ökningen av antalet datamaskiner i landet, dels med att utvecklingen på ADB-området inom statsförvaltningen har gått mot centrala i stället för regionala register. Att länsanläggningarna är av två olika maskinfabrikat torde också enligt CFU ha verkat hindrande för deras ut-

nyttjande för riksomfattande arbetsuppgifter. CFU erinrar vidare om att varken länsstyrelserna eller nämnden hittills har haft resurser att hjälpa kunder med systemarbete eller programmering. Det råder emellertid en ständigt ökande efterfrågan från både den privata och den allmänna sektorn på uppgifter och sammanställningar av olika slag från länsstyrelsernas ADB-register. CFU anser det därför möjligt att beläggningen på länsanläggningarna skall kunna ökas. Detta förutsätter, att nämnden biträder med visst systemarbete och programmering.

Trots att omfattningen av arbetsuppgifter utanför den egentliga folkbokförings- och uppbördsverksamheten tenderar att öka, kan maskinbeläggningen på flera länsanläggningar antas bli låg även framdeles. Detta gäller särskilt vid ett utbyte av nuvarande IBM 360/30 mot DATASAAB D 21. Sistnämnda anläggningar kan nämligen inte på samma sätt som IBM-anläggningarna kapacitetsmässigt anpassas till behovet.

Vissa län utför redan i dag sina datamaskinbearbetningar på maskinanläggning i närbeläget län utan att detta har medfört alltför stora administrativa problem. Om man ensidigt ser till länsanläggningarnas användning inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten, synes det möjligt att minska antalet datamaskinanläggningar. Med hänsyn till att ifrågasvarande bearbetningar är tidsbundna och känsliga för störningar måste man emellertid behålla en viss reservkapacitet. Statskontoret har beräknat, att länsanläggningarna är tillfredsställande utnyttjade, om genomsnittsbeläggningen uppgår till 250—300 timmar per månad.

Högbelastningsperioderna på länsanläggningarna infaller under månaderna juni, juli och november—januari, dvs. under fem månader av året. I Malmöhus län, som är utrustat med en DATASAAB D 21, har totalbeläggningen, inklusive tidsåtgång för underhåll och reparationer av maskinerna, varit i genomsnitt 325 timmar i månaden med en topp i juli på 540 timmar. Från säkerhetssynpunkt får detta anses utgöra maximigräns för beläggningen. Folkmängden i Malmöhus län uppgår till 688 000 personer.

Om en datamaskinanläggning skall betjäna två län, kan ett befolkningsunderlag av ca 645 000 personer beräknas ge samma beläggning som ett enda län med 688 000 personer. Ställtiderna blir nämligen högre vid bearbetning av register för olika län. Motsvarande befolkningsunderlag för det fall att en datamaskinanläggning skall betjäna tre län kan beräknas till ca 610 000 personer.

Med hänsyn till behovet av maskinkapacitet på länsanläggningarna anser CFU det vara möjligt att minska antalet datamaskiner till 14 DATASAAB D 21 fördelade på 13 län. Samtliga länsanläggningar, utom de i Stockholms, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län, skulle därvid få betjäna två eller i ett fall tre län. Förslag till fördelning av länen på de 14 datamaskinerna lämnas i följande sammanställning.

Län	Folkmängd 31.12 1967
<i>Med egen datamaskinanläggning</i>	
Stockholms (2 datamaskiner)	1 418 000
Malmöhus	688 000
Göteborgs och Bohus	685 000
<i>Med gemensam datamaskinanläggning</i>	
Uppsala och Västmanlands	447 000
Södermanlands och Östergötlands	613 000
Jönköpings och Hallands	485 000
Kronobergs och Kalmar	403 000
Gotlands, Värmlands och Örebro	613 000
Blekinge och Kristianstads	416 000
Älvsborgs och Skaraborgs	645 000
Kopparbergs och Gävleborgs	576 000
Västernorrlands och Jämtlands	407 000
Västerbottens och Norrbottens	496 000

Vid denna fördelning av datamaskinerna kommer det befolkningsunderlag som maskinerna skall betjäna att variera mellan 403 000 och 709 000 personer. Reservkapaciteten på de minsta länen kommer dock att delvis utnyttjas för maskinbearbetningar för Stockholms län.

Kostnaderna för 14 DATASAAB D 21 beräknas bli 2,9 milj. kr. lägre för år än kostnaderna för 20 sådana anläggningar. Om maskinerna även i fortsättningen hyrs, skulle den totala kostnadsminskningen vid en övergång från den nuvarande maskinuppsättningen till 14 DATASAAB D 21 bli 5,1 milj. kr. om året.

Sammanfattningsvis föreslår CFU övergång till ett enhetligt maskinsystem bestående av 14 förhyrda maskiner av typ DATASAAB D 21. Lämplig omläggningstid med hänsyn till leveranstider och beläggningssituationen på länsanläggningarna är första kvartalet 1970. Om nuvarande maskiner bibehålls, bör de förhyras även i fortsättningen.

Remissyttrandena

Enhetligt maskinsystem

Den övervägande delen av de länsstyrelser, som yttrat sig i ärendet, delar CFU:s uppfattning att ett enhetligt maskinsystem bör införas för folkbokföringen och skatteuppbörden. Inte någon länsstyrelse har avstyrkt förslaget. Ett par länsstyrelser har dock anfört en viss tvekan eller avstått från att uttala sig i frågan.

Förslaget tillstyrks sålunda av *länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län*. Som skäl anförs

bl. a. att det nuvarande systemet med två skilda maskinfabrikat ställt sig oekonomiskt och svåradministrerat. Olägenheterna har särskilt gjort sig gällande vid utväxling av data länen emellan. Förekomsten av två olika maskinsystem anses vidare ha verkat hämmande när det gällt att tillföra länsanläggningarna arbetsuppgifter inom andra områden.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Skaraborgs och Gävleborgs län har inte något att erinra mot CFU:s förslag.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser att det mot bakgrunden av vad CFU har anfört i frågan inte är något att erinra mot övergång till ett enhetligt maskinfabrikat. Om en större systemändring skulle komma till stånd redan år 1974, såsom förutsatts av CFU, kan det dock enligt länsstyrelsen ifrågasättas om så stora fördelar står att vinna genom byte av maskinfabrikat för en tid av högst fyra år. *Länsstyrelsen i Värmlands län* uttalar sig i samma riktning men framhåller att ett maskinbyte är nödvändigt redan år 1970 för att ett samgående med ländstingen i fråga om databehandlingsverksamheten skall kunna komma till stånd.

Maskinfabrikat

När det gäller valet av maskinfabrikat vitsordas att både IBM- och SAAB-systemen har visat sig fylla stora krav på tillförlitlighet och driftsäkerhet. Flertalet länsstyrelser biträder eller förklarar sig inte ha något att erinra mot CFU:s val av DATASAAB D 21.

Förslaget att välja DATASAAB D 21 godtas av *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Norrbottens län*. *Länsstyrelsen i Örebro län* förordar att dess nuvarande IBM-anläggning behålls. Ett par länsstyrelser, nämligen *länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Västernorrlands och Västerbottens län*, förklarar sig sakna underlag eller kompetens för ett ställningstagande i frågan.

Som skäl för DATASAAB D 21 anförs bl. a. att denna maskin visat sig ha klart större kapacitet än IBM-maskinerna. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller att den större kapaciteten är av värde särskilt vid de toppbelastningar som inträffar i samband med framställningen av mantalslängder, inkomstlängder och debetsedlar. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som nu har en maskin IBM 360/30, anser att en övergång till DATASAAB D 21 kommer att öka länsstyrelsens möjligheter att åta sig kundbearbetningar genom att maskinkapaciteten blir större.

Även *länsstyrelsen i Stockholms län* berör kapacitetsfrågan och framhåller att det med de nuvarande maskinresurserna — två IBM 360/30 — föreligger en betydande underkapacitet i länet. Trots att vissa maskinbearbetningar har förlagts till andra länsdataanläggningar, har det inte varit möjligt att undvika tidsförseningar. En övergång till maskiner med

större kapacitet är därför synnerligen angelägen. Ett genomförande av CFU:s förslag, som medför att länsstyrelsen förses med två DATASAAB-anläggningar, skulle enligt länsstyrelsen medföra en avsevärd kapacitetsökning för länets vidkommande. Länsstyrelsen anser sig dock sakna kompetens att förorda det ena maskinsystemet framför det andra.

Några länsstyrelser erinrar om att ett utbyte av de nuvarande IBM-anläggningarna mot SAAB-anläggningar kommer att medföra vissa olägenheter eller svårigheter åtminstone under ett övergångsskede. *Länsstyrelsen i Värmlands län* framhåller sålunda, att ett utbyte förutsätter en mycket kapacitets- och tidskrävande konvertering av magnetbandregistren i de län som nu är utrustade med IBM-anläggningar. Risk uppstår därigenom för störningar och förskjutningar i det löpande arbetet. Vidare riskerar de länsanläggningar, som nu har IBM-maskiner, att förlora flertalet utomstående kunder, eftersom dessa i allmänhet inte torde vara beredda att göra sådana omprogrammeringar som blir nödvändiga genom maskinbytet. Å andra sidan skulle enligt länsstyrelsen en övergång till SAAB-systemet kunna främja en omfattande serviceverksamhet gentemot landstingen, eftersom landstingsförbundet enligt vad länsstyrelsen erfarit kan väntas anskaffa en datamaskinanläggning DATASAAB D 22.

Länsstyrelsen i Örebro län erinrar om att myndigheter och företag, som utnyttjar dataanläggningar, har ett starkt intresse av att kunna utväxla information via magnetband. De flesta datamaskinanvändarna disponerar anläggningar med magnetband som kan användas direkt på IBM-maskiner men som måste konverteras, om de skall användas på en SAAB-anläggning. Av de företag som har fått tillstånd att inhämta upplysningar från det centrala förfrågningsregistret för kvarstående och preliminär skatt har exempelvis 207 företag IBM-band medan endast fyra företag har SAAB-band. Länsstyrelsen utför även servicebearbetningar åt kunder som har program som är anpassade för IBM-anläggningar. Dessa program kan inte bearbetas i den av CFU föreslagna maskinanläggningen med mindre att den byggs ut. Kostnaden för en sådan utbyggnad kan beräknas till 12 000 kr. i månaden. Möjligheterna att få servicearbeten torde vidare vara betydligt större på en IBM-anläggning än på en SAAB-anläggning. Detta talar enligt länsstyrelsen för att den nuvarande IBM-anläggningen inom länet behålls.

Antalet länsanläggningar

CFU:s förslag att antalet länsanläggningar skall minskas behandlas ingående i remissyttrandena. I flera yttranden erinras om att det stod fullt klart redan när beslutet fattades om införande av ADB-system för folkbokföring och uppbörd, att det skulle dröja en tid innan maskinbeläggningen blev tillfredsställande och att det därför är för tidigt att redan nu besluta

om en nedskärning av antalet anläggningar. Flertalet länsstyrelser ställer sig kritiska till förslaget. Några länsstyrelser delar dock CFU:s uppfattning att en minskning av antalet anläggningar är motiverad med hänsyn till behovet av maskinkapacitet. Länsstyrelserna i Stockholms och Göteborgs och Bohus län har avstått från att uttala sig i frågan.

Länsstyrelsen i Östergötlands län, som är positiv till CFU:s förslag, anser det vara realistiskt att minska antalet maskiner med hänsyn till den besparing som kan uppnås.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län bedömer maskinbeläggningen vara klart otillräcklig på de flesta länsanläggningarna. Länsstyrelsen ifrågasätter emellertid, om det inte finns möjlighet att på länsanläggningarna utföra vissa planerade datamaskinbearbetningar för försäkringskassorna och inom indrivningsverksamheten. Samtidigt framhåller länsstyrelsen att svårigheterna för länsstyrelserna att överta nya större projekt ligger i att överskottskapaciteten är så olika i länen beroende på deras växlande storlek. Om länsanläggningarna skall användas huvudsakligen för folkbokföring och skatteredovisning, måste en minskning av antalet anläggningar accepteras. Den plan som CFU har lagt fram för fördelningen av de föreslagna 14 datamaskinerna ger enligt länsstyrelsen tillräckligt stora »datalän» samtidigt som man får reservkapacitet på vissa håll.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län framhåller, att datamaskinanläggningarna behövs ute på länsstyrelserna och att behovet av anläggningarna torde bli större under de närmaste åren. Mot bakgrunden av egna erfarenheter bedömer dock länsstyrelsen att en viss reducering av nuvarande antal länsanläggningar kan genomföras utan olägenheter.

Länsstyrelsen i Södermanlands län delar CFU:s uppfattning att en övergång till system DATASAAB D 21 otvivelaktigt kommer att leda till att överkapaciteten vid vissa länsanläggningar blir ännu mer accentuerad. CFU:s förslag till minskning av antalet anläggningar synes dock länsstyrelsen väl optimistiskt.

Även *länsstyrelsen i Gävleborgs län* understryker, att en betydande överkapacitet kommer att finnas tillgänglig på länsanläggningarna. Länsstyrelsen anser dock, att en flexibel prispolitik och en utbyggd servicefunktion, avseende bl. a. system- och programmeringsarbeten, skulle tillföra länsstyrelserna serviceuppgifter av sådan storleksordning att inkomsterna därav skulle vida överstiga den besparing man får genom att minska antalet anläggningar. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelserna i Skaraborgs och Västerbottens län*. Den sistnämnda länsstyrelsen avstyrker i samband därmed förslaget om en indragning av datamaskiner.

Länsstyrelsen i Kronobergs län ifrågasätter om inte en minskning av antalet datamaskiner bör anstå tills definitiva beslut föreligger om bl. a. den närmare utformningen av ett beslutat ADB-system för fastighetsregistringen. Resultaten av en pågående utredning om inskrivningsförfarandets

organisation kan leda till att länsanläggningarna befinns vara mera lämpade än en centralanläggning såväl för bearbetning av fastighetsregistret som för inskrivningsförfarandet. Mycket talar vidare enligt länsstyrelsen för att det skulle kunna bli lönsamt för statsverket att behålla nuvarande antal maskiner under förutsättning att programmeringsresurser ställs till förfogande för servicebearbetningar.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller, att bakom CFU:s förslag om en minskning av antalet länsanläggningar synes ligga den uppfattningen, att länsanläggningarna även i fortsättningen endast i ringa omfattning kommer att användas för arbetsuppgifter utanför folkbokföringen och uppbördsverksamheten. Enligt länsstyrelsen är det ännu för tidigt att göra en så negativ bedömning. I stället bör man eftersträva att tillföra länsanläggningarna nya arbetsuppgifter och skapa förutsättningar för en effektiv marknadsföring av datakontorens tjänster. *Länsstyrelsen i Hallands län* anför liknande synpunkter.

Länsstyrelsen i Kristianstads län framhåller, att det från många synpunkter är angeläget att länsanläggningarna bibehålls i största möjliga utsträckning och att intensifierade ansträngningar görs för att tillvarala överkapaciteten. *Länsstyrelsen i Värmlands län* uttalar sig i liknande riktning och hänvisar särskilt till att datamaskinanläggningarna vid länsstyrelserna är en betydelsefull tillgång för förvaltning, näringsliv och utbildning.

Länsstyrelsen i Malmöhus län finner inte de skäl som CFU har anfört för en begränsning av antalet länsanläggningar så bärande, att man bör frånga intentionerna vid länsanläggningarnas tillkomst.

Länsstyrelsen i Örebro län finner starka skäl tala för att nuvarande dataanläggningar bibehålls tills vidare. Det kan enligt länsstyrelsen starkt ifrågasättas, om en så genomgripande ändring som den föreslagna bör genomföras så snart efter det att nuvarande system har tagits i bruk och så nära inpå en större omläggning som är betingad av den tekniska utvecklingen och som CFU beräknar bli aktuell omkring år 1973. Länsstyrelsen framhåller vidare, att det med hänsyn till utvecklingsmöjligheterna i fråga om servicebearbetningar inte framstår som rationellt att nu besluta om en betydande nedskärning av antalet anläggningar. Redan vid tidpunkten för indragningen kan beläggningen ha ökat i sådan omfattning att det föreslagna antalet maskiner visar sig otillräckligt. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framför liknande synpunkter och förordar, att antalet länsanläggningar behålls oförändrat åtminstone till dess att nästa generation datamaskinsystem tas i bruk.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller, att det inom länet finns underlag för en större dataorganisation, som förutom av länsstyrelsen skulle kunna utnyttjas av andra statliga, kommunala och enskilda organ.

I några remissyttranden diskuteras orsakerna till att länsanläggningarna inte i någon större utsträckning har tagits i anspråk för uppgifter vid sidan av folkbokförings- och uppborädsverksamheten. Sålunda understryker bl. a. *länsstyrelserna i Södermanlands, Kalmar och Värmlands län* att varken CFU eller länsstyrelserna hittills har haft resurser att hjälpa kunder med systemarbete och programmering och att förutsättningar därför har saknats för att marknadsföra länsanläggningarnas tjänster. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* uttalar sig i liknande riktning och erinrar om att uppläggningsarbetet och inkörningsperioden har pågått praktiskt taget fram till nu. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser, att det bristfälliga utnyttjandet av länsanläggningarna kan hänföras till bl. a. det förhållandet att det har saknats ett särskilt organ med uppgift att följa och samordna utvecklingen av verksamheten. En bidragande orsak är vidare enligt länsstyrelsen den taxepolitik som CFU tillämpar. Det åsatta priset för datamaskintid, 550 kr. för timme, ligger enligt länsstyrelsen väl högt i förhållande till priset hos privata serviceföretag, särskilt med tanke på att länsstyrelserna inte kan erbjuda programassistans. Servicekörningarna bör enligt länsstyrelsen kunna belastas med enbart marginalkostnaderna. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* understryker, att de dubbla maskin-systemen och den ojämna beläggningen på de olika länsstyrelserna har varit hindrande för placeringen av riksomfattande dataprojekt på länsanläggningarna.

Centraliseringssträvandena inom den statliga datamaskinverksamheten är enligt bl. a. *länsstyrelsen i Värmlands län* ytterligare ett skäl till att verksamheten vid länsanläggningarna inte har utvecklats såsom var avsett. Flera databehandlingsobjekt inom länsförvaltningen, som skulle ha lämpat sig väl för regional behandling, har enligt länsstyrelsen genomförts utan hänsyn till de resurser som finns vid länsstyrelsernas dataanläggningar. Som exempel nämner länsstyrelsen mervärdeskatten, där stansningsrutinerna men inte maskinbearbetningarna har lagts på länsstyrelserna. Överkapaciteten hos länsanläggningarna borde vidare enligt länsstyrelsen ha utnyttjats, när automatisk databehandling infördes hos länsstyrelserna närstående regionala organ, såsom länsarbetsnämnder och vägförvaltningar. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* uttalar sig i liknande riktning.

Frågan om centralisering eller decentralisering behandlas även utifrån en mera principiell utgångspunkt av *länsstyrelserna i Södermanlands, Malmöhus och Värmlands län* som anför i stort sett likartade synpunkter. Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller sålunda att utvecklingen på datamaskinområdet inom statsförvaltningen under senare år har gått mot centralisering. Länsstyrelsen finner inte detta vara helt av godo. Sett endast ur maskinbearbetningssynpunkt ger kanske en större, centralt belägen datamaskinanläggning en lägre kostnad per bearbetad enhet. Den

automatiska databehandlingen måste emellertid kompletteras med betydande manuella insatser. De manuella och maskinella rutinerna måste oftast utföras sammanhängande. Samma ledningspersonal bör lämpligen svara för dem. Dessa omständigheter talar för en decentralisering av data-maskinverksamheten. Praktiska erfarenheter pekar i samma riktning. Det är sålunda enligt länsstyrelsen känt att flera kunder vid centraliserade storanläggningar söker sig mot mindre och närbelägna serviceanläggningar.

Förutsättningarna för att öka beläggningen på länsmaskinerna diskuteras i åtskilliga remissyttranden.

I flera fall understryks betydelsen av att system- och programmeringsresurserna förstärks, så att länsanläggningarna får möjlighet att erbjuda kunderna en tillfredsställande service. Meningarna är dock delade i frågan om hur förstärkningen skall ske.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser, att det ligger närmast till hands att utvidga den verksamhet med system- och programmeringsarbete för kunders räkning som CFU påbörjade hösten 1968 sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt nämnden att i samråd med berörda länsstyrelser söka öka inkomsterna från datakontoren genom bl. a. utvidgad uppdragsverksamhet. I liknande riktning uttalar sig bl. a. *länsstyrelserna i Kronobergs och Skaraborgs län*.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller däremot att den naturliga utvecklingen är, att åtminstone de större länen tillförs programmeringspersonal så att olika lokala ADB-projekt kan genomföras och ökade möjligheter ges till fullständigare kundservice.

Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller, att ett alternativ vore att, exempelvis under CFU:s eller statskontorets ledning, inrätta kommersiellt drivna system- och programmeringsgrupper med uppgift att samarbeta med länsstyrelserna. En annan möjlighet är enligt länsstyrelsen att i dessa frågor samarbeta med landstingsförbundet, kommunförbundet och företagsgrupper. Eftersom medlemmarna i resp. förbund och grupper har likartade databehandlingsuppgifter, kan system- och programmeringsarbetet lämpligen ske centralt, medan däremot stansning och maskinbearbetning med fördel kan förläggas till närmaste länsstyrelse. Länsstyrelsen ställer sig inte heller främmande för tanken att till sig knyta system- och programmeringspersonal, främst för länsstyrelsens egen samhällsplaneringsverksamhet. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Södermanlands län* som även framhåller, att flera nackdelar torde komma att vidlåda en central system- och programmeringsservice.

Länsstyrelsen i Kristianstads län framhåller, att det finns två alternativa möjligheter att säkerställa tillgången till system- och programmeringsresurser, nämligen antingen att länsstyrelserna till sig knyter system- och programmeringspersonal eller att samarbete ordnas med något konsultföretag. *Länsstyrelserna i Skaraborgs och Gävleborgs län* erinrar om att

system- och programmeringsarbete kommer att innefattas i verksamhetsområdet för det föreslagna statliga konsultföretaget inom rationaliseringsområdet (prop. 1969: 60).

Länsstyrelsen i Malmöhus län föreslår vidare att ett särskilt planeringsorgan skall inrättas. Detta skulle bl. a. ha till uppgift att bevaka att möjligheterna att använda länsanläggningarna tillvaratas.

Flertalet länsstyrelser som yttrat sig i ärendet anser, att det finns goda möjligheter att genom en aktiv marknadsföring öka den nuvarande beläggningen på länsmaskinerna, om erforderliga resurser ställs till förfogande för system- och programmeringsarbeten i anslutning till kundbearbetningar. Enligt några länsstyrelserns bedömande finns det förutsättningar att öka beläggningen i sådan grad att det skulle vara lönsamt att behålla det nuvarande antalet anläggningar. I denna riktning uttalar sig bl. a. *länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands och Gävleborgs län*.

Som exempel på områden, där ytterligare arbetsuppgifter för länsanläggningarna skulle kunna erhållas, nämns i första hand länsstyrelsernas eget verksamhetsområde, landstingsområdet och den kommunala sektorn. Det synes enligt vissa länsstyrelser inte heller uteslutet att få ADB-uppdrag från näringslivet.

Inom länsstyrelsernas verksamhetsområde skulle bl. a. bil- och körkortregistrering, löneberäkning och löneutbetalning samt statistikproduktion och statistikbearbetning för länsplaneringsverksamheten väl lämpa sig för bearbetning på länsdataanläggningarna enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län*. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* framhåller, att en mängd undersökningar pågår där man mycket väl kan tänka sig att förslag kommer fram att man skall utnyttja länsanläggningarna. Som exempel nämner länsstyrelsen den allmänna försäkringen, barnbidragsutbetalningen, executionsväsendet och länsstyrelsernas löneuträkning och bokföring.

Förutsättningarna att erhålla arbetsuppgifter från landstingen behandlas av bl. a. *länsstyrelsen i Värmlands län*, som anser att landstingen med sina betydande databehandlingsbehov inom förvaltnings- och sjukvårdsområdet skulle kunna ta i anspråk en väsentlig del av länsanläggningarnas överkapacitet. Enligt vad länsstyrelsen erfarit kommer landstingsförbundet att anskaffa en datamaskinanläggning DATASAAB D 22 under innevarande år. Avsikten torde vara att förbundet skall utföra system- och programmeringsarbete åt landstingen samt, så långt maskinkapaciteten räcker och de enskilda landstingen önskar, maskinbearbetningar. Länsstyrelsen förmodar att åtskilliga maskinbearbetningar lämpligen kan förläggas till länsstyrelsernas dataanläggningar, främst sådana som inte medger väntetider på grund av transporter, t. ex. bearbetningar för sjukhusen. I huvudsak samma synpunkter framförs av *länsstyrelserna i Skaraborgs och Västernorrlands län*.

Beträffande den kommunala sektorn framhåller *länsstyrelserna i Ska-*

raborgs och Värmlands län att kommunblocksindelningen skapar ur data-behandlingssynpunkt bärkraftiga enheter som lämpligen kan betjänas av länsstyrelsernas dataanläggningar. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* erinrar om att den pågående kommunblocksreformen innebär att allt bärkraftigare kommuner bildas och att detta medför ett ökat behov av datamaskinanvändning inom kommunernas olika verksamhetsområden.

I fråga om möjligheterna att få ADB-uppdrag från näringslivet framhåller flera länsstyrelser, däribland *länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Skaraborgs* och *Norrbottnens län*, att undersökningar, som länsstyrelserna har gjort, har visat att åtskilliga företag är intresserade av att övergå till ADB och kan tänka sig att utnyttja länsdataanläggningarna.

Länsstyrelsen i Värmlands län föreslår i detta sammanhang att statskontoret eller CFU får i uppdrag att utreda möjligheterna till samarbete inom ADB-området mellan å ena sidan länsstyrelserna och å andra sidan lands-ting, primärkommuner och företagargrupper.

Flera länsstyrelser understryker, att det för datamaskinanvändarna, inte minst länsstyrelserna själva, innebär stora fördelar att ha maskinerna inom nära räckhåll.

Länsstyrelsen i Kronobergs län erinrar sålunda om att närheten till maskinerna medför minskade transport- och väntetider och avsevärt bättre kontaktmöjligheter. De nackdelar ur transportsynpunkt, som en minskning av antalet lånsanläggningar skulle innebära, berörs även av bl. a. *länsstyrelsen i Södermanlands län*, som framhåller att tidsbundenheten och känsligheten för störningar kommer att öka avsevärt vid ytterligare samkörningar mellan länen, om inte andra transportmedel än de reguljära ställs till länsstyrelsernas förfogande.

De kostnadsberäkningar, som ligger till grund för CFU:s förslag, berörs endast i ett par remissyttranden. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* framhåller sålunda att den besparing som CFU har räknat fram bör minskas med dels kostnaden om ca 500 000 kr. för de fordon som enligt länsstyrelsens mening måste anskaffas för transporter mellan länen, dels kostnaderna för lokaler som blir lediga genom indragningen av maskinerna och som inte är lämpade för andra ändamål. För länsstyrelsens del beräknas den sistnämnda kostnaden till ca 80 000 kr. om året. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* bestrider inte riktigheten av de siffror som CFU har lämnat men understryker att beräkningarna har begränsats till maskinanläggningarna och deras skötsel och således inte avser totalkostnaderna. Till dessa hör bl. a. administrationskostnaderna på länsstyrelseplanet. Om en analys görs av samtliga kostnader, är det enligt länsstyrelsen möjligt att den beräknade besparingen t. o. m. utbyts mot en förlust.

CFU:s förslag till fördelning av länen på de 14 anläggningarna har föranlett yttranden från några länsstyrelser.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser, att den föreslagna samkörningen med Östergötlands län inte bör komma till stånd bl. a. med hänsyn till de svar och önskemål som inkommit från presumtiva kunder med anledning av en undersökning som länsstyrelsen har gjort. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* räknar med att ADB-bearbetningen för ytterligare ett län skall kunna utföras på därvarande datamaskinanläggning, om ett enhetligt SAAB-system kommer till stånd. Efterbehandlingsarbetena bör dock i så fall utföras vid satellitlänet.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller, att CFU:s förslag innebär att ADB-samarbetet mellan Kronobergs och Blekinge län avbryts, vilket länsstyrelsen finner beklagligt mot bakgrund av vad länsstyrelsen har anfört i sitt yttrande över länsindelningsutredningens betänkande Ny länsindelning (SOU 1967: 23) beträffande ett föreslaget sydostlän.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser, att maskinbearbetningen för Gotlands län lämpligen skulle kunna förläggas till en dataanläggning i Kalmar, eftersom staden har dagliga flygförbindelser med Visby.

Länsstyrelsen i Kristianstads län förklarar sig beredd att på den befintliga anläggningen utföra databearbetningar även för Blekinge län. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* har inte något emot att överta maskinbearbetningen för annat län. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller, att både Norrbottens och Västerbottens län bör utrustas med fullständiga dataanläggningar med hänsyn till vad de stora avstånden och de sämre kommunikationerna i Norrland innebär i fråga om transporttider, risk för skador på gods m. m.

I fråga om placeringen av dataanläggningarna, om antalet minskas i enlighet med CFU:s förslag, uttalar sig *länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Skaraborgs, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län* som samtliga anser att en datamaskin bör placeras i det egna länet.

Länsstyrelsen i Hallands län understryker vikten av att de nya s. k. satellitlänen får behålla den efterbehandlingsutrustning som de har i form av skärmmaskiner, kuverteringsmaskiner och bokbinderiutrustning m. m., om antalet datamaskiner trots allt skulle minskas. De nuvarande satellitlänen bör vidare enligt länsstyrelsen förses med motsvarande utrustning. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* uttalar sig i samma riktning och framhåller, att efterbehandlingsarbetet är betydande och ofta tar längre tid än själva datamaskinkörningen.

Förhyrning eller köp av datamaskinerna

CFU:s förslag att datamaskinerna skall förhyras även i fortsättningen berörs endast i ett fåtal yttranden. *Länsstyrelserna i Hallands, Älvsborgs, Gävleborgs och Västernorrlands län* tillstyrker en fortsatt förhyrning av

maskinerna bl. a. med hänsyn till de förändringar som kan komma att ske i datasystemen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller däremot att frågan om köp eller förhyrning inte kan anses vara tillräckligt utredd. Anläggningarna kommer enligt länsstyrelsens uppfattning att under överskådlig tid fylla rimliga anspråk såvitt gäller den verksamhet för vilken de anskaffats. Länsstyrelsen anser därför att såväl ekonomiska skäl som den fysiska livslängden hos maskinerna talar för att länsanläggningarna köps in.

Departementschefen

Nuvarande organisation m. m.

Såsom framgår av den redogörelse som jag förut har lämnat fattade 1963 års riksdag principbeslut om att maskiner för automatisk databehandling (ADB) skulle införas som hjälpmedel inom folkbokföringen och för arbetet med bl. a. uppbörd och redovisning av de direkta skatterna. Principbeslutet innebar, att länsstyrelserna med vissa undantag skulle förses med datamaskiner. Dessa skulle vara av fabriken IBM och SAAB.

Övergången till ADB inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten var i huvudsak genomförd vid årsskiftet 1967/68. F. n. finns 20 datamaskiner för dessa uppgifter. Maskinerna är fördelade på 19 länsstyrelser. Med hänsyn till folkmängden har länsstyrelsen i Stockholms län fått två maskiner. Länsstyrelserna i de fem till befolkningen minsta länen — Uppsala, Gotlands, Blekinge, Hallands och Jämtlands län — saknar egen datamaskin. De har dock den utrustning som behövs för stansning och sortering av hålkort. I fråga om det efterföljande, egentliga ADB-arbetet är de emellertid hänvisade till annat län. För driften av länsanläggningarna och vissa arbetsuppgifter i samband därmed har datakontor inrättats vid samtliga länsstyrelser, således även vid de länsstyrelser som har enbart stansutrustning.

Av de 20 länsdataanläggningarna är tolv av fabrikat IBM 360/30 och åtta av fabrikat DATASAAB D 21. Samtliga 20 datamaskiner är förhyrda med optionsrätt till köp. Optionsrätten innebär, att omkring hälften av erlagd hyra avräknas på köpeskillingen vid ett eventuellt köp av maskinerna.

I anslutning till att optionstiden för köp av maskinerna löper ut har CFU aktualiserat vissa frågor om utformningen av maskinsystemen. I första hand bör ställning tas till frågan om man skall behålla två maskinsystem för folkbokförings- och uppbördsverksamheten även i fortsättningen. Mot bakgrunden av allt beläggningen på länsdatamaskinerna är låg bör vidare prövas, om det nuvarande antalet maskiner bör bibehållas eller om en minskning bör genomföras. Slutligen bör avgöras om maskinerna skall köpas eller hyras.

Dessa frågor bör bedömas mot bakgrunden av den utveckling som har ägt rum och som är att emotse inom datamaskinområdet. Omfattningen av folkbokförings- och uppbördsverksamheten gör det angeläget att alla möjligheter tillvaratas att effektivisera och förbilliga driften genom förbättringar av det administrativa systemet och den tekniska utrustningen. Samtidigt krävs en förhållandevis hög grad av stabilitet med tanke på komplexiteten hos verksamheten och den vittförgrenade organisation som berörs av denna. Mera väsentliga ändringar kan inte heller göras utan ett långvarigt utrednings- och förberedelsearbete. Med hänsyn till utvecklingen på de administrativa och tekniska områdena räknar CFU med att en mera genomgripande omläggning av de nuvarande systemen inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten blir aktuell om ca fem år.

Övergång till ett enhetligt maskinsystem

Till grund för 1963 års beslut att ett blandat system, bestående av IBM- och SAAB-maskiner, skulle användas inom folkbokförings- och uppbördsväsendet låg i huvudsak följande motiv.

Genom att fördela maskinanskaffningen på olika fabrikat beräknade man få en konkurrensstimulerande effekt inom den sektor av näringslivet som berördes av upphandlingen. Denna synpunkt ansågs väga tungt, eftersom staten vid tidpunkten för beslutet var och även i framtiden kunde väntas bli en av de största beställarna av datamaskiner. Erfarenheter skulle vidare utvinnas på bred basis av olika maskintyper. Eftersom erfarenheterna skulle grunda sig på ett flertal anläggningar med helt överensstämmande arbetsuppgifter, skulle de bli av särskilt värde och kunna tjäna till ledning vid olika myndigheters framtida maskinval. Vidare skulle möjligheterna till datautbyte och samarbete i övrigt mellan olika maskinsystem kunna få en allsidig belysning.

Det stod samtidigt klart, att ett blandat maskinsystem skulle innebära vissa olägenheter. Särskilda anordningar skulle sålunda behöva vidtas för att tillgodose behovet av integration i databehandlingshänseende. Vidare skulle de dubbla maskinsystemen föra med sig ett ökat system- och programmeringsarbete och ett ökat personalbehov inom den centrala organisationen. Fördelarna med ett blandat system ansågs emellertid i dåvarande läge klart överväga nackdelarna.

De åsyftade fördelarna med två maskinfabrikat har nu utvunnits enligt CFU. Däremot finns nackdelarna kvar, och dessa har t. o. m. ökat i styrka. Bl. a. uppstår avsevärda merkostnader för extra systemarbete och programmering. CFU har därför föreslagit, att man skall övergå till ett enhetligt maskinsystem. Så gott som samtliga länsstyrelser, som yttrat sig i ärendet, har tillstyrkt CFU:s förslag i denna punkt eller lämnat det utan erinran.

Min uppfattning i denna fråga vill jag sammanfatta på följande sätt. Läget är i dag ett helt annat än då beslutet fattades år 1963 om två maskinsystem. Datamaskiner har sedan dess i stor utsträckning anskaffats inom såväl den offentliga förvaltningen som näringslivet. Som exempel kan jag nämna att staten i dag har mer än 90 datamaskiner mot ca 20 år 1962. Utvecklingen går dessutom mot en ökad användning av datamaskiner inom samhället som helhet. På den svenska marknaden har vidare introducerats ett flertal maskinfabrikat, som saluförs i konkurrens med varandra. Konkurrensen kan i nuvarande läge stimuleras på ett effektivare och billigare sätt än genom att maskiner av olika fabrikat används inom ett och samma verksamhetsområde. Utvecklingen har även lett till att man numera har en vidsträckt erfarenhet av såväl skilda maskinfabrikat som möjligheterna till samarbete mellan olika maskinsystem. Även här har således motivet för att ha två maskinfabrikat för folkbokförings- och uppborädsverksamheten fallit bort.

Jag delar CFU:s och remissinstansernas uppfattning att ett bibehållande av två maskinsystem kommer att innebära ökade kostnader för bl. a. system- och programmeringsarbete och för överföring av data mellan de båda systemen. Jag förordar därför att övergång sker till ett enda maskinsystem.

Med hänsyn till de merkostnader och de olägenheter i övrigt som följer av de dubbla maskinsystemen är det önskvärt, att övergången till ett enhetligt maskinsystem sker så snart som möjligt. CFU har framhållit, att första kvartalet år 1970 är lämplig omläggningstid med tanke på leveranstiden för nya maskiner och beläggningssituationen på länsdataanläggningarna. Jag har inte något att erinra mot den föreslagna tiden för omläggningen.

Val av maskinsystem

I fråga om vilka datamaskiner som skall ingå i ett enhetligt maskinsystem för folkbokförings- och uppborädsverksamheten bör valet enligt min mening kunna begränsas till de två nuvarande maskinsystemen, IBM 360/30 och DATASAAB D 21, eller modifikationer av dessa. En övergång till ett helt nytt maskinsystem skulle kräva förhållandevis långa förberedelser och ett nytt upphandlingsförfarande innefattande bl. a. utvärdering av olika maskinfabrikat.

Både IBM- och SAAB-maskinerna har visat sig väl lämpade för de arbetsuppgifter det här gäller. CFU har gjort omfattande leveransprov och fört en detaljerad driftstatistik under hela användningstiden. Tillförlitligheten har varit mycket god i båda systemen och någon avgörande skillnad finns inte i detta hänseende.

I fråga om datautbyte med andra maskinsystem har IBM-maskinen den

fördelen framför SAAB-maskinen att datautbytet i allmänhet kan ske direkt via magnetband. För SAAB-maskinen används band med en annan teckenrepresentation än banden för datamaskiner av övriga fabrikat. Innan datautbyte kan ske via magnetband mellan en SAAB-maskin och en datamaskin av annat fabrikat måste därför bandet konverteras genom en särskild bearbetning. Konverteringen kan dock ske på varje länsanläggning under förutsättning att de nuvarande bandstationerna till DATASAAB D 21 ersätts med bandstationer för halvtumsband.

Även när det gäller programmeringsspråk kan IBM-maskinerna sägas ha ett visst försteg före SAAB-maskinerna. Det generella, problemorienterade språket COBOL kan nämligen användas för IBM-maskinerna, medan man för programmeringen för SAAB-maskinerna hittills varit hänvisad till speciella programspråk för dessa maskiner, DAC och ALGOL-GENIUS. Det kan nämnas att även COBOL kommer att kunna användas för nyttillkommande SAAB-maskiner under förutsättning att bl. a. minneskapaciteten byggs ut, vilket dock medför en extra kostnad.

Med den maskinsammansättning, som länsanläggningarna har f. n., har det visat sig att SAAB-maskinerna har nästan dubbelt så stor kapacitet som IBM-maskinerna för de bearbetningar som det är frågan om inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten. Detta beror bl. a. på att SAAB-maskinerna är utrustade med snabbare bandstationer och radskrivare än de flesta IBM-anläggningarna och att det använda programmeringsspråket ger kortare bearbetningstider.

Från kostnadssynpunkt är ett renodlat SAAB-system klart fördelaktigare än både det nuvarande blandade systemet och ett renodlat IBM-system. CFU har beräknat att de årliga driftskostnaderna för ett system bestående av 20 DATASAAB D 21 utrustade med bandstationer för halvtumsband blir ca 2,2 milj. kr. lägre än motsvarande kostnader för nuvarande system och ca 1,2 milj. kr. lägre än kostnaderna för ett IBM-system, om maskinerna även i fortsättningen hyrs. Även om de befintliga maskinerna köps och de nyttillkommande maskinerna hyrs, är SAAB-alternativet billigast. Skillnaden i driftskostnader för de olika systemen blir dock mindre i detta fall.

CFU har förordat DATASAAB D 21 som enhetligt maskinsystem av framför allt ekonomiska skäl. Flertalet remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller förklarat sig inte ha något att erinra mot detta. Bland dessa återfinns länsstyrelserna i fyra län som nu har IBM-anläggningar, nämligen Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands och Norrbottens län. Som motiv för tillstyrkande av SAAB-systemet har framför allt åberopats, att detta har högre kapacitet och trots detta ställer sig billigare än IBM-systemet. Endast en länsstyrelse, nämligen länsstyrelsen i Örebro län, har förordat det senare systemet. Länsstyrelsen har därvid hänvisat till bl. a. att det med

detta system är lättare att integrera databehandlingen med dataregistren hos andra myndigheter och företag.

Även jag tillmäter det förhållandet att det föreslagna SAAB-systemet ger högre kapacitet till lägre driftskostnad en avgörande betydelse när det gäller att välja vilket av de båda nuvarande maskinfabrikaten som skall ingå i ett enhetligt system för folkbokförings- och uppборndsverksamheten. Jag biträder alltså CFU:s förslag att det enhetliga systemet skall bestå av datamaskinanläggningar av fabrikat DATASAAB, utrustade med bandstationer för halvtums magnetband.

Minskning av antalet datamaskinanläggningar

Maskinbeläggningen är relativt låg på flera länsanläggningar. Förhållandet har uppmärksamrats av riksdagens revisorer, som uttalat bl. a. att åtgärder bör vidtas för att tillföra länsanläggningarna ytterligare uppgifter (1967 års revisionsberättelse § 7, SU 1968:167, rskr 359). Skulle dessa åtgärder inte ge åsyftat resultat, borde man enligt revisorerna såsom en sista utväg pröva möjligheten att ytterligare inskränka det antal länsstyrelser som för framtiden avses skola vara utrustade med dataanläggningar i full skala.

Till grund för revisorernas bedömning låg bl. a. uppgifter om beläggningstiden på länsstyrelsernas datamaskiner under månaderna januari—september 1967. Sedan dess har maskinbeläggningen ökat. Detta torde delvis bero på att länsstyrelsernas datakontor under den nyssnämnda tidsperioden befann sig i uppbyggnadsskedet, varför verksamheten ännu inte hade fått normal omfattning. En annan orsak till ökningen synes vara att servicebearbetningarna för betalande kunder har fått större omfattning. Enligt uppgifter, som jag har inhämtat från CFU, uppgick den sammanlagda tiden för sådana bearbetningar under år 1968 till 3 430 timmar. Därav föll 1 219 timmar på det fjärde kvartalet. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande siffra för fjärde kvartalet år 1967 var 292 timmar. Inkomsterna av länsdataanläggningarnas serviceverksamhet uppgick år 1968 till drygt 1,9 milj. kr.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t den 6 juni 1968 uppdrog åt CFU att i samråd med berörda länsstyrelser försöka öka inkomsterna från datakontoren genom bl. a. vidgad uppdragsverksamhet. CFU har med anledning härav inrättat en servicegrupp, som hjälper kunder på länsdataanläggningarna med system- och programmeringsarbete m. m. Detta torde ha bidragit till ökningen av servicebearbetningarna.

Jag anser att man bör eftersträva en genomsnittlig maskinbeläggning av åtminstone 350 timmar per månad, vilket innebär två skift. Om tid för service, underhåll och driftstörningar dras ifrån, svarar detta i dagens läge mot en nettobeläggning av drygt 300 timmar för månad.

Trots att maskinbearbetningarna har ökat i omfattning, var nettobeläggningen år 1968 lägre än 300 timmar för månad vid sexton länsanläggningar. Fyra av dessa hade mindre än 150 timmars genomsnittsbeläggning. Beläggningen på de olika länsanläggningarna framgår av följande sammanställning.

Genomsnittlig nettobeläggningstid per månad år 1968

Län	Maskin-fabrikat	Netto-beläggning Timmar	Därav för	
			fastighets-, person- och skatteredovis- ning för eget eller annat län	testkör- ningar m. m. för CFU
Stockholms				
maskin 1	IBM	420	314	82
maskin 2	»	449	253	177
Södermanlands	SAAB	308	91	212
Östergötlands	»	253	178	41
Jönköpings	»	178	163	
Kronobergs	»	117	109	
Kalmar	»	104	84	
Kristianstads	»	127	102	
Malmöhus	»	238	215	
Göteborgs och Bohus	IBM	332	304	
Älvsborgs	SAAB	122	113	
Skaraborgs	IBM	189	184	
Värmlands	»	168	157	
Örebro	»	229	186	
Västmanlands	»	281	262	
Kopparbergs	»	226	177	
Gävleborgs	»	247	187	48
Västernorrlands	»	248	237	
Västerbottens	»	179	143	
Norrbottnens	»	159	153	

Att folkbokförings- och uppbördsverksamheten som sådan skulle ge en låg beläggning på vissa länsanläggningar förutsågs redan när principbeslutet fattades år 1963 om övergång till ADB. Det förutsattes emellertid att anläggningarna skulle komma att tas i anspråk före åtskilliga andra uppgifter för statliga myndigheter, kommuner och enskilda företag.

Beläggningen för sådana uppgifter har blivit lägre än beräknat. Detta sammanhänger bl. a. med att antalet datamaskiner i landet har ökat mycket snabbt. Som exempel kan nämnas att såväl landstingsförbundet som flera landsting har skaffat egna datamaskiner. Detsamma gäller kommunförbundet, större kommuner och enskilda företag.

En annan orsak till att länsanläggningarna inte har tagits i anspråk för externa arbetsuppgifter i väntad omfattning är att utvecklingen på ADB-området har gått mot centrala register. Det har visat sig vara god ekonomi att koncentrera den administrativa databehandlingen kring stora, centralt

uppbbyggda register som medger en långtgående integration. Utvecklingen kan väntas fortsätta i samma riktning under åtminstone de närmaste åren. Härför talar bl. a. de förbättringar som successivt har kommit till stånd på datatransmissionsområdet och som gör det möjligt att via terminaler förmedla information mellan centrala dataregister och användare på olika håll ute i landet.

CFU har bedömt att maskinbeläggningen också framdeles kommer att bli låg på flera länsanläggningar, trots att omfattningen av arbetsuppgifter utanför den egentliga folkbokförings- och uppbördsverksamheten tenderar att öka. Detta gäller särskilt om IBM-maskinerna byts ut mot SAAB-maskiner, eftersom de senare har större kapacitet än flertalet av de IBM-anläggningar som ingår i det nuvarande blandade maskinsystemet. CFU har därför föreslagit, att endast 14 datamaskiner, fördelade på 13 länsstyrelser, skall ingå i det enhetliga maskinsystemet för folkbokförings- och uppbördsverksamheten. Detta antal maskiner har bedömts vara tillräckligt för att behovet av reservkapacitet i samband med driftstörningar skall kunna tillgodoses och även med tanke på den framtida utvecklingen.

CFU:s förslag innebär, att det nuvarande antalet datamaskiner minskas med sex. CFU har beräknat att driftskostnaderna genom den föreslagna reduceringen av antalet datamaskiner vid ett enhetligt DATASAAB-system kommer att minska med sammanlagt 2,9 milj. kr. om året. Härtill kommer den besparing av 2,2 milj. kr. om året som uppnås genom övergången till ett enhetligt maskinsystem. Den totala besparingen skulle alltså bli ca 5,1 milj. kr. per år.

CFU har även lagt fram förslag om vilka län som bör ha egen och vilka län som bör ha gemensam maskinanläggning, i det senare fallet dock utan att ange i vilket län som maskinen skall placeras. Förslaget innebär, att samtliga länsanläggningar, utom de som är placerade i Stockholms, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län, får betjäna två eller i ett fall tre län. I fråga om detaljerna i förslaget hänvisar jag till den sammanställning över länsfördelningen som tidigare har lämnats.

De länsstyrelser som yttrat sig över förslaget om en minskning av antalet länsdataanläggningar har i allmänhet ställt sig negativa till detta. Tolv länsstyrelser har sålunda avstyrkt förslaget, medan endast tre länsstyrelser har ställt sig positiva till en minskning av antalet anläggningar. Övriga länsstyrelser har avstått från att uttala sig i frågan.

I några remissyttranden har erinrats om att länsdataanläggningarna enligt de ursprungliga intentionerna var avsedda att tjäna även som serviceorgan åt myndigheter, kommuner och enskilda företag inom resp. län och att de inte längre kommer att kunna fylla denna funktion, om antalet anläggningar minskas mera väsentligt. Flera länsstyrelser har vidare framhållit, att det bör vara möjligt att öka beläggningen på länsdataanläggning-

arna betydligt genom en aktiv marknadsföring under förutsättning att tillräckliga resurser ställs till förfogande för system- och programmeringsarbete för kundens räkning. Med hänvisning härtill har flera länsstyrelser menat, att det ännu är för tidigt att besluta om en indragning av anläggningar. Som argument mot en minskning av antalet länsdataanläggningar har även anförts, att det är förenat med stora olägenheter och kostnader att transportera material mellan länen.

Mot CFU:s kostnadsberäkning har kritik riktats från en del länsstyrelser sida. Det har bl. a. gjorts gällande att de ökade transportkostnaderna och vissa lokalkostnader inte har beaktats tillräckligt och att hänsyn inte har tagits till att administrationskostnaderna ökar hos en länsstyrelse i och med att den blir hänvisad till att utföra sina databehandlingar på en anläggning i annat län.

Jag vill understryka angelägenheten av att maskinkapaciteten hos de statliga datamaskinanläggningarna utnyttjas i största möjliga utsträckning så att produktionskostnaderna för de olika bearbetningarna minskas och staten besparas onödiga utgifter. Jag har förut framhållit önskvärdheten av att anläggningarna är belagda under åtminstone två skift. Beläggningen på länsdatamaskinerna uppgår i genomsnitt till endast ett och ett halvt skift. Överkapaciteten kommer att öka ytterligare vid övergången till ett renodlat SAAB-system.

Med hänsyn härtill anser jag det väsentligt att de åtgärder, som redan har vidtagits i syfte att tillföra länsanläggningarna ytterligare bearbetningsuppgifter, fullföljs och intensifieras. Samtidigt vill jag erinra om att avsaknaden av s. k. direktminnen på länsanläggningarna gör dem olämpliga för vissa ADB-bearbetningar. Härtill kommer att de månadslånga arbetstopparna i datakontorens ordinarie arbete — bl. a. i samband med mantalsskrivningen och framställningen av debetsedlar — försvårar inplanering av andra tidsbundna arbeten under dessa perioder. Mot bakgrunden härav och med hänsyn till den allmänna tendensen såväl inom statsförvaltningen som annorstädes när det gäller utvecklingen av ADB-system anser jag det inte realistiskt att räkna med att länsanläggningarna kommer att kunna beläggas med ytterligare bearbetningar i någon mer betydande omfattning.

De skäl som tidigare har anförts för att så gott som samtliga län skall ha egna datamaskiner har enligt min mening delvis förlorat i styrka. Den kraftiga ökningen av antalet datamaskiner i landet har medfört att det inte längre finns samma anledning som tidigare att ha dataanläggningar vid länsstyrelserna som serviceorgan för andra myndigheter, kommuner och enskilda företag inom länen. Vidare har erfarenheterna från de fem län som f. n. saknar datamaskiner visat att det väl går att utföra databearbetningar på en anläggning i närbeläget län. Materialtransporterna i anslutning

till maskinbearbetningen har inte vållat några större svårigheter trots att de huvudsakligen skett med allmänna kommunikationsmedel. Något behov av att anskaffa särskilda transportmedel vid en minskning av antalet länsanläggningar torde sålunda knappast finnas.

Genom en minskning av antalet länsdataanläggningar uppnår man en betydande besparing i fråga om de sammanlagda driftskostnaderna för anläggningarna. CFU har som nämnts beräknat att besparingen enligt dess förslag uppgår till 2,9 milj. kr. om året. Detta motsvarar ett belopp av ca 500 000 kr. per datamaskin. I några remissyttranden har anförts att vissa merkostnader, som uppstår vid en minskning av antalet anläggningar, inte har beaktats. Å andra sidan har CFU enligt uppgift i sin kalkyl inte räknat in den nettobesparing som kan väntas uppstå på personalsidan vid datakontoren, om antalet dataanläggningar minskas. Det ligger i sakens natur att en viss osäkerhet vidlåder beräkningar av detta slag. De brister som kan finnas i beräkningarna torde dock enligt min mening inte påverka helhetsbilden.

Vid övervägande av de skäl som kan åberopas för och emot en minskning av antalet länsdataanläggningar har jag kommit till den uppfattningen, att en minskning bör genomföras. En viss oklarhet råder fortfarande beträffande omfattningen av den serviceverksamhet som kan komma att läggas ut på anläggningarna. Försiktigheten bjuder därför att ytterligare erfarenheter avvaktas, innan slutlig ställning tas till antalet datamaskiner, som skall ingå i ett enhellt maskinsystem. Jag vill dock förordna, att man vid den fortsatta planeringen utgår från att detta skall omfatta 15 datamaskiner. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta om såväl antalet maskiner som placeringen av dessa och fördelningen av länen på de olika maskinerna.

Jag förutsätter, att de länsstyrelser som mister sina datamaskiner även i fortsättningen skall svara för stansning och sortering av hålkort och andra arbeten som föregår den egentliga databehandlingen, i likhet med de länsstyrelser som f. n. saknar datamaskiner. Jag förutsätter vidare att de även skall svara för förekommande efterarbeten, om inte särskilda skäl talar häremot. De bör således i allmänhet få behålla sin hålkorts- och bokbinderiutrustning, skär- och kuverteringsmaskiner o. d. Jag räknar med att datakontoren även i övrigt skall behålla sina nuvarande arbetsuppgifter fränsett datamaskinbearbetningarna.

Datamaskinbearbetningen är i och för sig föga personalkrävande. En minskning av antalet datamaskiner kommer därför inte att leda till några större personaländringar vid de berörda länsstyrelserna. Jag räknar med att personalbehovet kommer att minska med högst fyra eller fem personer vid vart och ett av de datakontor, som mister sin datamaskin. Samtidigt kan personalbehovet väntas öka något vid de datakontor som får överta maskinbearbetningen för ännu ett län.

Köp eller förhyrning

CFU har föreslagit, att datamaskinerna skall förhyras även i fortsättningen. Tre av de fyra länsstyrelser som har yttrat sig i frågan har tillstyrkt en fortsatt förhyrning med hänsyn till bl. a. de förändringar som kan komma att ske i datasystemen. Länsstyrelsen i Malmöhus län har däremot ansett, att frågan är otillräckligt utredd.

Skillnaden i kostnadshänseende mellan köp och förhyrning är relativt obetydlig, om man räknar med normala avskrivningstider. Såvitt gäller de nu aktuella maskinerna av fabrikat DATASAAB, är det fördelaktigast att hyra de ytterligare maskiner som behöver anskaffas i samband med övergången till ett enhetligt maskinsystem. I fråga om de befintliga åtta SAAB-maskinerna kan ett köp med utnyttjande av optionsrätten vara något fördelaktigare än en fortsatt förhyrning, om man räknar med en förhållandevis lång avskrivningstid. Skillnaden är dock så obetydlig att jag med tanke på den snabba utvecklingen inom datamaskinområdet anser mig böra förordna en fortsatt förhyrning för även dessa maskiner.

Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen

att godkänna de av mig förordade riktlinjerna för ändrad organisation av länsstyrelsernas datamaskinanläggningar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnel Andersson

Innehållsförteckning

	Sid.
Inledning	2
1963 års principbeslut om automatisk databehandling för folkbokförings- och uppbördsverksamheten	3
Nuvarande datamaskinanläggningar	6
CFU:s förslag	7
Remissyttrandena	11
Departementschefen	21
Hemställan	30